

Тема. Збирання даних. Перевірка достовірності. Ознаки мови ворожнечі, маніпуляції, пропаганди

Очікувані результати заняття

Після цього заняття потрібно вміти:

- називати методи збору даних та засоби перевірки достовірності даних;
- розпізнавати факти та фейки, мову ворожнечі;
- розпізнавати маніпуляції та пропаганду та протидіяти їм.

Поміркуйте

- На які дані ви орієнтуєтесь, коли плануєте купити собі новий одяг?
- Як ви отримуєте такі дані?
- Які дані вам потрібно врахувати, щоб вирішити, на яку спортивну секцію записатись?

Ознайомтеся з інформацією

Методи збирання даних

- спостереження за навколишнім світом,
- опитування груп людей,
- опрацювання друкованих джерел та історичних знахідок,
- пошук потрібних відомостей в Інтернеті,
- фіксація даних з датчиків (сенсорів), результатів експериментів та інше.

Перевірка достовірності. Факти та фейки

Достовірність даних, які ви використовуєте в дослідженнях, особливо тих даних, які ви отримуєте під час пошуку в Інтернеті, потрібно перевіряти.

Дані можуть бути недостовірними, якщо вони

- застарілі, не відповідають реаліям сьогодення;
- не відповідають сучасним науковим поглядам;
- неповні (наприклад, опитування проведене серед невеликої групи респондентів);
- неправдиві, тобто свідомо або випадково спотворені
- та в інших випадках.

Словник

Фейк (англ. fake — підробка) — неправдива інформація, яку поширюють як правдиву.

Факт — це подія або явище, правдивість якого доведено. Наприклад, фактом є подія, що вже відбулася.

Судження — це особиста думка людини, яку можна підтвердити або спростувати. Зазвичай судження має емоційну забарвленість. **Фактчекінг** — це перевірка достовірності відомостей.

Фотофейк — це недостовірне зображення. Пошук першоджерел, з яких утворено фотофейк, називають зворотним пошуком.

Діпфейки (англ. deep learning — глибинне навчання, назва алгоритму штучного інтелекту, fake — підробка) — це недостовірні фальшиві відео, створені з використанням штучного інтелекту.

Правила перевірки достовірності відомостей, знайдених в Інтернеті

1. Перевіряйте джерело

- Перевірте, чи є сайт відомим і надійним. Державні (.gov), освітні (.edu) та наукові ресурси, як правило, більш достовірні.
- Дізнайтеся, хто написав статтю. Чи є автор експертом у цій галузі? Чи є у нього професійний досвід?

2. Аналізуйте зміст

- Чи базується інформація на фактах? Чи є джерела даних у тексті, на які можна посылатися?
- Якщо заголовок звучить занадто сенсаційно, це може бути ознакою дезінформації або маніпуляції.

3. Порівнюйте з іншими джерелами

- Шукайте ту ж інформацію в інших авторитетних джерелах. Якщо інформація підтверджується кількома надійними джерелами, вона, скоріш за все, достовірна.
- Використовуйте фактчекінгові сайти: Існують спеціальні сайти, які займаються перевіркою фактів, такі як Snopes, FactCheck.org та інші.

4. Перевіряйте дату публікації

- Застарілі дані можуть бути вже неактуальними. Переконайтеся, що інформація оновлена та відповідає поточним подіям чи науковим знанням.

5. Оцінюйте об'єктивність

- Перевірте, чи подано інформацію збалансовано, без явного упередження. Якщо текст надмірно суб'єктивний або односторонній, він може бути упередженим.

6. Будьте обережні з соціальними мережами

- Соціальні мережі часто стають джерелом фейкових новин. Перевіряйте інформацію з соціальних мереж в авторитетних джерелах.

Якщо ви бачите зображення, яке викликає сумніви, ви можете:

- вибрати команду **Пошук зображення через Google** у контекстному меню сумнівного зображення на вебсторінці з повідомленням;
- здійснити пошук за зображенням в використанні вебресурсів **TinEye** (tineye.com) або **Photo Sherlock** (photosherlock.com), щоб перевірити його походження.

Маніпулятивні повідомлення, пропаганда, мова ворожнечі

Пропаганда — це поширення інформації (фактів, аргументів, чуток, напівправди чи брехні) з метою впливу на суспільну думку для змінення системи цінностей і поведінки.

Мова ворожнечі (або hate speech) — це агресивні висловлювання з метою створення негативного образу людини або групи людей за ознакою раси (расизм), національності, політичних поглядів, релігії, статі (сексизм) тощо.

Приклад:

Мовою ворожнечі є твердження про те, що українців не існувало в історії, а Україна заснована лише у XX столітті.

Ознаками мови ворожнечі є:

- Використання образливих слів чи виразів для опису певної групи людей, .
- Представлення людей як менш вартісних, нелюдських або порівняння їх з тваринами, шкідниками тощо.
- Безпідставні звинувачення людей лише на основі належності до певної групи.
- Прямі або непрямі заклики до насильства проти певної групи людей.

- Виправдання насильницьких дій або висловлення підтримки насильству як засобу досягнення мети.
- Використання слів або фраз, що спонукають до ненависті або дискримінації проти конкретної групи людей.
- Використання іронії, сарказму або жартів щодо насильства або страждань певних груп людей.

Мова ворожнечі може мати серйозні **наслідки**, включаючи посилення соціальної напруги, конфліктів і навіть насильства. Важливо бути уважними до своїх слів і до слів інших, щоб створювати більш безпечний та толерантний інформаційний простір.

Маніпуляція — це спосіб впливу на думки, настрої, ставлення до подій, вчинки людей для отримання вигоди; техніка цілеспрямованого викривлення відомостей заради формування певного погляду, ставлення до тієї або іншої проблеми.

Як розпізнати маніпулятивне повідомлення:

- Зверніть увагу, які емоції у вас викликає повідомлення. Якщо повідомлення намагається викликати сильні емоції, такі як страх, гнів або тривога, то це може бути спробою змусити вас прийняти рішення на основі емоцій, а не раціонального мислення.
- Відділяйте в повідомленні факти від суджень.
- Зверніть увагу, чи зазначені в повідомленні джерела та прізвиська авторів (експертів).
- Проаналізуйте, у повідомленні подано одну точку зору чи різні. Одностороннє подання інформації є ознакою маніпуляції.

Клікбейт (англ. **clickbait** від **click** «клацання» + **bait** «наживка») — зазвичай, заголовок, який змушує користувача інтернету натиснути на нього; зневажливий термін, що описує вебконтент, метою якого є отримання доходу від онлайн-реклами, особливо на шкоду якості або точності інформації. Клікбейт використовує сенсаційні заголовки чи привабливі картини для збільшення числа кліків і заохочення поширення матеріалу через Інтернет, зокрема соціальні мережі. Оскільки мета — не донести сенс найкращим чином, а переконати максимальну кількість користувачів пройти на сторінку з матеріалом, клікбейт-заголовки зазвичай недоговорюють суть інформаційного приводу і допускають брехню.

Ознаки клікбейта:

- побудова заголовка таким чином, щоб заінтригувати читача, але не розкрити суть інформаційного приводу;
- суперечність, що має викликати подив або емоційний відгук читача;
- використання конструкцій, що кидають виклик читачеві («Ти не повіриш!», «Ти нізащо не вгадаєш...» і т. ін.)
- невмотивоване вживання крапок, окличних і питальних знаків та ін.

Домашнє завдання

- Запишіть терміни та означення уроку в зошит.
- Виконайте завдання:

Знайдіть з використанням сайту TinEye (tineye.com) першоджерело фотографії з адресою https://medialab.online/wp-content/uploads/2021/08/77108672_584637765608381_3135717809917526016_n.jpg. Визначте достовірність фотографії.

Джерела

- **Мій клас**
- Інформатика : підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Й.Я.Ривкінд [та ін.]. — Київ: Генеза, 2024.